

آشنایی با:

چاپ باتیک

(کلاقه‌ای در ایران)

دکتر حسین یآوری
سوده ساسانی

انتشارات توتیا

تهران ۱۳۹۰

انتشارات توتیا

خیابان انقلاب، خیابان دوازده فروردین، خیابان وحید نظری، پلاک ۹۹، طبقه ۳، واحد ۶
تلفن: ۶۶۴۸۱۳۳۷ - فکس: ۶۶۴۷۵۶۹۹

آشنایی با: چاپ باتیک
(کلافه‌ای در ایران)
دکتر حسین یاوری
سوده ساسانی
چاپ اول: ۱۳۹۰
تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه
قیمت: ۲۴۰۰ تومان
چاپ و صحافی: قدیانی
حق چاپ محفوظ است.

فهرست نویسی پیش از انتشار

- سرشناسه: یاوری، حسین، ۱۳۲۵ -
عنوان و نام پدیدآور: آشنایی با چاپ باتیک: کلافه‌ای در ایران / حسین یاوری،
سوده ساسانی
مشخصات نشر: تهران: توتیا، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری: ۱۰۲ ص: مصور (بخشی رنگی)
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۶۸۹-۴۴۵-۷
وضعیت فهرست نویسی: فیا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۷۶ - ۷۸.
موضوع: باتیک
موضوع: نقاشی روی پارچه
شناسه افزوده: ساسانی، سوده
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۰ ۲۵/۵: ۸۵۲/۵ TT
رده‌بندی دیویی: ۷۴۶/۶۶۲
شماره کتابشناسی ملی: ۲۳۰۲۸۳۷

فهرست مطالب

۱	 مقدمه
۳	 فصل اول: کلیات
۴	 ۱-۱- تعریف
۵	 ۲-۱- تاریخچه چاپ باتیک در جهان
۶	 ۱-۲-۱- باتیک در جاوه
۹	 ۲-۲-۱- باتیک در هند
۱۱	 ۳-۲-۱- باتیک در مالزی
۱۲	 ۴-۲-۱- باتیک در چین
۱۴	 ۵-۲-۱- باتیک در تایلند
۱۵	 ۶-۲-۱- باتیک در ژاپن
۱۵	 ۷-۲-۱- باتیک در آفریقا
۲۲	 فصل دوم: مقدمات چاپ باتیک و مراحل تکمیلی آن
۲۳	 ۱-۲- ساختمان ابریشم طبیعی یا ابریشم خام
۲۳	 ۲-۲- اعمالی که قبل از رنگرزی روی ابریشم خام انجام می‌گیرد
۲۵	 ۳-۲- ویژگی‌های پارچه ابریشم برای چاپ باتیک
۲۶	 ۴-۲- قالب «استامپ»
۳۰	 ۵-۲- واکس «باتیک»
۳۴	 ۶-۲- شناخت رنگ و رنگرزی
۳۵	 ۷-۲- طریقه ساخت رنگ‌های باتیک
۳۷	 ۸-۲- طریقه برداشت واکس
۳۹	 ۹-۲- شستشوی پارچه پس از باتیک‌گیری

فصل سوم: آشنایی با شیوه‌های چاپ باتیک	۴۱
۱-۳- چاپ مستقیم	۴۲
۲-۳- چاپ برداشت	۴۲
۳-۳- نقاشی باتیک	۴۳
۴-۳- شیوه تار عنکبوتی	۴۵
۵-۳- شیوه بدون رنگرزی	۴۶
۶-۳- شیوه پاشیدنی	۴۷
۷-۳- شیوه قلم‌مویی	۴۷
۸-۳- شیوه الک	۴۸
۹-۳- شیوه نمک	۴۸
۱۰-۳- شیوه دندانی	۴۸
۱۱-۳- شیوه مهرگذاری	۴۹
۱۲-۳- شیوه چاپ با شابلون	۵۰

فصل چهارم: درباره چاپ باتیک در ایران	۵۲
۱-۴- تاریخچه باتیک در ایران	۵۳
۲-۴- معرفی پدر چاپ باتیک ایران (استاد حسین کلاچی گنجینه)	۶۱
۳-۴- باتیک از زبان استاد گنجینه	۶۳
۴-۴- استاد حسین کلاچی گنجینه از دیدگاه تنی چند از استادان	۶۴
۵-۴- گنجینه، احیاگر چاپ کلاقه‌ای در ایران	۶۶

اصطلاحات	۷۲
----------	----

فهرست منابع و مآخذ	۷۵
--------------------	----

تصاویر رنگی	۷۸
-------------	----

چاپ‌های سنتی ایران که به طور عمده شامل چاپ کلافه‌ای، چاپ قلمکار و چاپ دستی — یا اصطلاحاً چاپ سیلک اسکرین است — در زمره هنرهای سنتی پریشینه و هنرهای صناعی مطرح کشورمان از گذشته‌های دور تا به امروز بوده است. این گونه چاپ‌ها که برای زیبایی بخشیدن به پارچه است به وسیله قلم‌مو، مهر، قالب و نظایر آن صورت می‌پذیرد تا از این رهگذر انواعی از پارچه‌های دستبافت ایرانی را افزون بر زیبایی، کاربردهای بیشتری بخشد.

یکی از چاپ‌های سنتی ایران که حدود چهل سال پیش تا حدود زیادی از رونق افتاده بود ولی در حال حاضر و به واسطه همت و تلاش استادان میرز آن — که در رأس همه آنان باید از استاد حسین کلاقیچی گنجینه نام برد — روزگار پررونقی را می‌گذرانند، هنر چاپ باتیک است که در ایران به چاپ کلافه‌ای مشهور بوده و استان آذربایجان شرقی و به ویژه تبریز و اسکو و دیزج از مراکز اصلی آن محسوب می‌شود. گو این که با تلاش مستمر و بی‌وقفه استادان و هنرمندان این رشته از هنرهای ایرانی، امروزه شهر تهران هم از مراکز مهم تولید آن است.

در پی استقبال فوق‌العاده‌ای که از کتاب «قلمکار اصفهان از اوج درخشش در عصر صفویه تا به امروز» نوشته این جانب به عمل آمد، در صدد بودم که کتابی را به زبانی علمی ولی در عین حال گویا و قابل فهم به رشته تحریر درآورم که اشتغالات گوناگون تدریس و تألیف کتاب‌های دیگر مجالی را برای من باقی نگذاشت. حسب انتظار و طبق معمول سال‌های زندگی علمی و فرهنگی این جانب، لطف آن یگانه هستی‌آفرین هستی‌بخش مشمول حالم شد و سرکار خانم سوده ساسانی از دانشجویان عزیز سال‌های نه‌چندان دور که خودشان امروز استاد ارجمندی در عرصه مباحث نظری و هنرمندی مطرح به ویژه در زمینه چاپ کلافه‌ای هستند، پیشنهاد همکاری با این جانب را در خصوص تدوین کتاب حاضر پذیرفتند و در این مقوله متحمل زحمات فراوانی هم شدند، ماحصل کار همان است که از نظر مبارک و نکته‌سنج شما می‌گذرد. وظیفه خود می‌دانم از انتشارات توتیا و مدیر فرهنگ‌دوست آن، که موجبات چاپ و انتشار این کتاب را فراهم ساخته‌اند تشکر و قدردانی کنم.

حسین یآوری

بهمن‌ماه ۱۳۸۹